

GAZNELİLER VE BÜYÜK SELÇUKLULAR'DA BAYRAMLAR VE BAYRAM KUTLAMALARI

Cihan PİYADEOĞLU*

ÖZET

Gazneliler ve Büyük Selçuklular döneminde dini bayramlar haricinde üç önemli kutlamanın yapıldığı görülmektedir. Baharın başlangıcı olan Nevruz, Sonbahar'ın başlangıcı olan Mihriğân ve Sede bayramları. Bu üç bayram kutlaması her iki devletin hâkimiyet sahasında aksatılmadan devam ettirilmiştir. Bu metin bayramlar ve kutlamaları hakkında bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bayram, Nevruz, Mihriğân, Selçuklular, Gazneliler.

FESTIVALS AND FESTIVAL CELEBRATIONS IN THE GHAZNAVIDS AND THE GREAT SELJUKS

ABSTRACT

It was observed that three major festivals were celebrated in the Ghaznavids and the Great Seljuks besides the religious festivals. These festivals were Newrouz, marking the first day of spring and the beginning of the year, Mehregan, marking the first day of autumn, and Sadeh. These three celebrations/festivals were observed in the two states all along the line. This text gives information about these festivals.

Key Words: Celebration, Newrouz, Mehregan, Seljuks, Ghaznavids.

Bayram kelimesin aslı Farsça “bezrem/bezrâm” olup, “sevinç ve eğlence günü” anlamına gelmektedir¹. Kelimenin “ıyd/العید” olan Arapça karşılığı, Farsça'ya da geçmiştir. Farsça'da ayrıca bu anlama gelebilecek olan “ceşn/چشن” kelimesi ise daha ziyade “şenlik”

---

* Dr. Onsekiz Mart Üniversitesi Tarih Bölümü cihanpiyadeoglu@yahoo.com

¹ Sargon Erdem, “Bayram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1992, V, 257.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 5/4 Fall 2010

manasını taşımaktadır². Dönemimizle ilgili olarak önemli kaynaklarımızdan birinin her iki kelimeyi de kullandığı görülmektedir. Nitekim *Tarih-i Beyhakî*'de dînî bayramlar için "ıyd", Nevrûz ve Mihrigân için ise "ceşn" tâbiri kullanılmaktadır³.

Gazneliler ve Büyük Selçuklular döneminde Ramazan ve Kurban Bayramı inançlarının gereği olarak düzenli bir şekilde kutlanmıştır. Resmi bayram kutlamaları, sabahın erken saatlerinde sultan, oğulları, yöneticiler ve sarayın diğer erbabıyla birlikte bayramgâh denilen yere giderek bayram namazı kılması ile başlar, saraya döndükten sonra kutlamaların yemek ve eğlence kısmıyla devam ettirilirdi. Bu esnada sultan, hanedan mensuplarının, devlet ricalinin ve halkın tebriklerini kabul eder, daha sonra gözün bir daha asla göremeyeceği şekilde donatılmış salonlarda yemekler yenir, şaraplar içilir, şairler şiir söyler, müzisyenler de sanatlarını icra ederlerdi⁴.

Gazneliler döneminin önemli kaynaklarından biri olan *Zeynü'l-ahbâr*⁵, Mecusiler'in bayramı olarak naklettiği 36 bayramın adını zikretmektedir. Bu bayramlar, daha ziyade İran takviminde yer alan aylarla ilgilidir. Sayılarının çok fazla olmasına rağmen, dînî bayramlar hâricinde fiiliyatta üç önemli kutlamanın var olduğu [Nevrûz (نوروز), Mihrigân (مهرگان) ve Sede (سده)] anlaşılmaktadır⁶.

Zikretmiş olduğumuz bayramlardan ilki "yeni gün" anlamına gelen ve baharın müjdecisi olarak kabul edilen Nevrûz, gece ve gündüzün eşit olduğu yılın ilk günü olarak kabul edilen 21 Mart tarihinde kutlanmaktadır⁷. Ancak Nevrûz'un 21 Mart gününde kutlanması Sultan Melikşah'ın Takvim-i Celâlî'yi yaptırmasından,

² F. Steingass, *Persian-English Dictionary*, İstanbul 2005, s. 875.

³ Bkz. Ebu'l-Fazl Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Tarih-i Beyhakî*, nşr. Ali Ekber Feyyaz, Tahran 2536 şehinşahi, s. 657, 688, 705, 734, 878.

⁴ Yusuf Abbas Hashmi, *Successors of Mahmud of Ghazna*, Karachi 1988, s. 253-254; Nebi Bozkurt, "Bayram Kutlamaları", *DLA*, İstanbul 1992, V, 262.

⁵ Ebû Saîd Abdülhayy b. el-Dahhâk İbn Mahmûd el-Gerdîzî, *Zeynü'l-ahbâr*, haz. Abdülhayy Habîbî, Tahran 1347, s. 238 vd. İsmi zikredilen bayramlar şunlardır: Nevrûz, Nevrûz-ı Bozorg, İbtidâi-yi Bâz, Ferverdîgân, Urdibeştiğân, Evvel-i Gahambâr, Âhir-i Gahambâr, Hordâdgân, Evvel-i Gahambâr-ı Çehârum, Âhir-i Gahambâr-ı Çehârum, Tîrgân, Tîrgân-ı Bozorg, Mordâdgân, Şehrîvergân, Çeşn-i Âzer, Evvel-i Gahambâr-ı Pencum, Âhir-i Gahambâr-ı Pencum, Mihrigân, Mihrigân-ı Bozorg, Âbângân, Çeşn-i Bahar, Rakûbu'l-Kûsec, Hure-yi Rûz, Eyd-i Dey-i Evvel, Eyd-i Gahambâr-ı Nohostîn, Seyr-i Sûr, Eyd-i Dey-i Dovvom, Betîgân, Şeb-i Kav-ı Kabil, Eyd-i Dey-i Sedgîr, Behmencene, Sede-i Bozorg, Şeb-i Sede, Âb-ı Rîzgân, Te'vîz-i Gezendgân, Evvel-i Gahambâr-ı Dovvom, Âhir-i Gahambâr-ı Dovvom.

⁶ *Tarih-i Beyhakî*, s. 571, 705, 734.

⁷ *Zeynü'l-ahbâr*, s. 241; Ayrıca bkz. Hâşim Razî, *Pijûhişi der Gâhşomâri ve Ceşnhâ-yı İrân-ı Bâstân*, Tahran 1380 hş., s. 19 vd.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

yani 467/1075 tarihinden sonra olmuştur. Diğer bir ifadeyle Gazneliler dönemi ile Sultan Melikşah sonrasında Selçuklular'ın kutladığı Nevruz'un tarihi aynı değildir. O zamana kadar Hût (Balık) burcunun yarısında kutlanılan Nevruz, Takvim-i Celâli ile birlikte Hamel (Koç) burcunun birinci günü kutlanmaya başlanmıştır⁸.

İranlılar'ın ünlü şairi Firdevsi⁹, *Şehnâme* adlı eserinde, Türkler arasında da yaygın olarak kutlanılan bir bayram olan Nevruz'u, İran'ın efsanevî hükümdarı Cemşid'e dayandırarak: "...*Cemşid'in üzerine mücevherler saçtılar ve bugüne Nevruz adını verdiler. Yeni yılın ilk günü olan Ferverdîn ayının birinci gününde insanın vücudu zahmet ve kinden kurtulur. İleri gelenler, bugünü sevinçle kutlamak için şarap ve çalgı getirttiler, çalgıcılar topladılar. İşte Nevruz denilen bu mesut gün o zamandan, o padişahтан yadigâr kalmıştır.*" demektedir.

Bu dönemde kutlanılan diğer bir bayram da Mihrigân olarak kaydedilmektedir. Mihrigân Bayramı, İran takviminde yedinci ay olan ve 23 Eylül-22 Ekim arasını kapsayan Mihr ayının 16-21. günlerinde Akhemenidler'den beri kutlanılan bir bayramdır. Sevgi anlamına gelen "mihr" ve süre anlatan "gân" ekinden oluşan, "kesintisiz, sürekli sevgi" anlamındadır. Bayramın ilk günü "Mihrigân-ı âmme", son günü ise "Mihrigân-ı hâsse" olarak adlandırılmıştır. Sonbaharın başlangıcını temsil eder¹⁰. Firdevsi¹¹, bu bayram hakkında İran'ın efsanevî hükümdarlarından olan Feridun'un Dahhâk'ı mağlup ederek tahta geçtiğini belirttikten sonra: "...*Feridun kendisinden başka bir padişah tanımadı. Padişahların töresince, taht, taç ve sarayını hazırladı. Mihr-ü-mah'ın birinci mübarek gününde şahlara yaraşan tacını başına koydu. ...Gönüller adaletle parlayınca, padişahların töresine uyarak yeni bir bayramın temeli atıldı. Bütün akıllı adamlar, ellerindeki yakut kadehlerle sevinç içinde idiler. Yeryüzü parlak şarabın, adaletin, yeni ayın ve yeni tahtın ışıklarıyla doldu. Feridun, ateş yakmalarını, içine amber ve safran atmalarını buyurdu. İşte Mihrigân bayramını kutlamak, dinlenmek ve yiyip içmek âdeti o zamandan kalmıştır, onun dîni ve töresidir.*" şeklinde bilgi vermiştir.

⁸ Ebu'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi*, çev. A. Özeydin, İstanbul 1987, X, 97; *Ceşnehâ-yı İrân-ı Bâstân*, s. 45-46, 266, 323. Hût (Balık) burcu 19 Şubat'ta başlamakta ve bu durumda Nevruz, Mart'ın ilk haftası içinde kutlanmaktadır.

⁹ Firdevsi, *Şehnâme*, çev. Necati Lugal, İstanbul 1956, I, 42; Ayrıca bkz. Abdulhalûk Çay, *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, Ankara 1988, s. 17-18, 25.

¹⁰ *Şehnâme*, I, 421; Çay, *Nevruz*, s. 18; Hashmi, *Successors of Mahmud*, s. 253; Güller Nuhoglu, *Beyhaki Tarihi'ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995, s. 177.

¹¹ *Şehnâme*, I, 97.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

İran takviminin onbirinci ayı olan Behmen'in onuncu gününde (30 Ocak) kutlanılan Sede¹² Bayramı'nın başlangıcı da İran'ın efsanevî hükümdarı Hüşeng'e dayandırılmaktadır. Nitekim Firdevsî¹³, bu olayı şu şekilde ifade etmektedir: “Bir gün cihan padişahı birkaç kişiyle birlikte dağlara gitmişti. Uzaktan uzun, kara renkli, kara vücutlu ve süratle koşan bir şey görüldü. Bunun iki gözü kan çeşmesi gibiydi; ağzından çıkan dumandan dünyayı bir karaltı kaplıyordu. Huşeng, kendini toplayarak, tedbir ve ihtiyatla eline bir taş aldı, onunla savaşmaya hazırlandı. Elindeki taşı şahlara yaraşan bir kuvvetle ona savurdu. Bunun üzerine dünyayı ateşe veren yılan kaçmaya yüz tuttu. Padişahın attığı bu küçük taş, büyük bir taşa isabet etti ve bu taşların her ikisi kırılıp parça parça oldu. Bunların birbirine çarpmasından bir pırıltı çıktı ve bu pırıltı ile taşın içi aydınlandı. Yılan ölmedi, ama taşın içindeki gizli ateş ortaya çıkmış oldu. Cihan padişahı bunun üzerine Tanrı'yu övmeye başladı. O Tanrı'yu ki, kendisine ateş gibi değerli bir armağanda bulundu. Bundan sonra Hüşeng ateşi kible yaptı. Kendi kendine: “Bu Tanrı'nın bir nurudur. Aklın varsa buna tapmalısın!” dedi. Akşam olduğu vakitte padişah, dağ gibi bir ateş yaktı, bütün adamlarını onun etrafında topladı. O gece bayram etti, şarap içti ve bu kutlu bayramın adını Sede koydu.”.

Başlangıçları hakkında kısaca bilgi vermeye çalıştığımız bu bayramların kutlamaları, Gazneliler döneminde aksatılmadan devam ettirilmiştir. Hatta kutlamalarının önemi o kadar fazla olmuştur ki, bazı önemli devlet işleri veya ordunun harekâtı bayram kutlamalarına göre plânlanmıştır. Gazneliler dönemindeki Nevruz kutlamaları, Selçuklular ile gerçekleştirilen mücadelelerin en kritik günlerinde bile aksatılmadan devam ettirilmiştir¹⁴. Aynı durumun örnekler az olsa da Büyük Selçuklular döneminde de devam ettiği görülmektedir¹⁵.

Gazneliler dönemindeki Nevruz kutlamalarında sultan genellikle bir resm-i kabul düzenler, törende valiler tarafından kendisine hediyeler sunulurdu. Bayram kutlamaları sırasında sultana hediye sunulması, gelenekten ziyade bir zorunluluktan halini almıştı.

¹² Bu kelime “ateş” ve “yüz rakamı” anlamına gelmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Huşeng'in ateşi bulmasından dolayı kutlanılan bir bayram olması yanında, konuyla ilgili olarak farklı rivayetler de mevcuttur. Rivayetlerden birine göre İran'ın efsanevi hükümdarı Keyümers'in çocuklarının sayısı yüz olunca, bunları kendi aralarında evlendirmiş ve düğün gecesi büyük bir ateş yakmıştır. O günden beri düğün gecesi bayram olarak kutlanmıştır. Diğer bir rivayete göre ise bahsedilen kişi Keyümers değil, Hz. Adem'dir ve onun kendi çocuklarını birbiriyle evlendirdiği gün yapılan kutlamadan bu yana düğün günü Sede Bayramı olarak kutlanmaktadır, bkz. *Şehnâme*, I, 424-425.

¹³ *Şehnâme*, I, 31-32; Ayrıca bkz. *Ceşnhâ-yı İrân-ı Bâstân*, s. 576.

¹⁴ Beyhakî, s. 705, 751, 815.

¹⁵ Beyhakî, s. 642, 734; *Ceşnhâ-yı İrân-ı Bâstân*, s. 456.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

En gözde hediyeler Arap atları, cins develer ve değerli savaş aletleri idi. Hediyelerin sultana takdim edilmesinden sonra yeme-içme faslına geçilir, şairler şiir söyler ve müzisyenlerin çaldığı müzikler eşliğinde büyük eğlenceler tertip edilirdi¹⁶.

Bu dönemdeki Sede Bayramı kutlamaları, yapılan törenler açısından diğer ikisinden bir hayli farklı özellikler taşımaktadır. Nitekim Beyhakî¹⁷, Sede kutlamalarından biri hakkında geniş bilgi vererek, Selçuklu tehlikesine karşı Merv'e gitmek üzere harekete geçen Sultan Mesud'un, Sede Bayramı'nın yakınlaşması üzerine ordugâh kurarak kutlamalar için hazırlıkları başlattığını nakletmektedir. Hazırlıklar için ilk olarak sultanın develeri ve askerleri kutlama alanına getirilmiş, ardından geniş bir düzlüğe büyük miktarda ilgin ağacı odunu yığılmaya başlanmıştı. Kutlama için seçilen mekân yanından büyük bir akarsu geçen üzeri karla örtülü düz bir arazi olarak belirlenmişti. Kale yüksekliğine varan odun yığınının üzeri dört tâk ile örtüldükten sonra ilkinden daha yüksek olan ikinci bir odun yığını dizilmişti. Diğer taraftan kutlamalar için ayrıca gerekli olan kartal ve güvercinler de hazır edilmişti¹⁸. Akşama doğru sultan için suyun kenarında bir çadır kurulmuş ve sultan gelerek buraya oturmuştu. Ardından nedimler ve mutripler gelerek kendilerine ayrılan yerlere oturduktan sonra odun yığınları ateşe verilmiş, öyle ki alevler on fersah öteden bile görülebilmisti. Daha sonra nefte bulanmış olan güvercinler ateşe verilerek uçurulmuş, ayrıca kar ve nefte bulanmış diğer bazı hayvanlar da aynı şekilde serbest bırakılmak suretiyle bir eğlence tertip edilmişti¹⁹.

Gazneliler döneminde kutlanılan bir diğer bayram da Mihriğân'dır. Mihriğân Bayramı'nın en önemli özelliği en üst seviyede hediyeleşmelerin yapılıyor olmasıdır. Özellikle sultana tâbi bulunan kişilerin her Nevruz ve Mihriğân Bayramı'nda hediye göndermesi zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Öyle ki, vasal kişilerin yıllık olarak göndermesi gereken hediyeler hesaplanırken, bayramlarda gönderecekleri hediyeler hariç tutularak hesap yapılmaktadır. 29 Ramazan 422/19 Eylül 1031 tarihinde kutlanılan Mihriğân Bayramı'nda Sultan Mesud için hesapsız miktarda saçılar saçılmış, ona zarif hediyeler ve binek hayvanları hediye edilmişti. Bununla birlikte diğer devlet ileri gelenleri, Horasan Sahib-i Divanı Sûrî, Hârizmşah Altuntaş, Çağaniyân valisi Ebu'l-Kâsım ve Gurgân hâkimleri, Küsdâr ve Mükran valileri de pek çok hediye

¹⁶ Beyhakî, s. 17, 697, 705, 751, 815.

¹⁷ *Tarih-i Beyhakî*, s. 571 vd.

¹⁸ Beyhakî, s. 571.

¹⁹ Beyhakî, s. 572; *Ceşnhâ-yı İrân-ı Bâstân*, s. 601.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

göndermişlerdi²⁰. Mihriğân kutlaması ile ilgili olarak verebileceğimiz bir diğer örnek 16 Zilkade 426/22 Eylül 1035 tarihinde gerçekleşmişti. Sultan Mesud sabahleyin bayram tebriklerini kabul etmek için oturmuş ve kendisine verilen hediyeleri kabul etmişti. Öğle namazından sonra eğlence meclisi kurulmuş ve kaynağımızın ifadesiyle “Mihriğân tüm şartları yerine getirilmek suretiyle” kutlanmıştı²¹.

Bununla birlikte en kapsamlı Mihriğân kutlaması 24 Zilkade 427/18 Eylül 1036 tarihinde gerçekleştirilmişti. Sultan Mesud bugünde bayram tebriklerini kabul etmek için oturmuş, hükümdar çocukları, saraydaki yöneticiler ve hizmetliler gelerek saygılarını ve hediyelerini sunduktan sonra kendilerine ayrılmış olan yerlere oturmuşlardı. Ardından Gürgân ve Çağâniyân valisinden gelen hediyeler takdim edilmiş, tebrik merasimi bittikten sonra Sultan Mesud kıyafet değiştirerek yaz köşkünden ayrılmış ve kış köşküne geçmişti. Güzelce süslenmiş olan bu köşte bulunan hizmetliler sultanın gelmesinden sonra fırınlara odun atarak kebabların hazırlanması işine başlamışlardı. Sofradan sorumlu olan gulâmlar, şişlere geçirdikleri tavukları ateş üzerine dizmişler, ardından suda yarı pişmiş yumurtaları ve kuzu kebablarını ikram etmişlerdi. Daha sonra devlet ricali ve nedimler gelerek sofraya oturmuşlar ve kaynağın ifadesiyle sofradakileri silip süpürüncesine yemek yemişlerdi. Yine kaynağın ifadesiyle bu sırada şaraplar çağlayarak kadehlere dökülmüş ve kadehler birbirleriyle tokuşturulmuştu. Bu esnada müzisyenler de sanatlarını icra etmişlerdi²².

Bayram kutlamalarının en önemli boyutunu hiç şüphesiz dîni bayramlar oluşturmuştur. Gazneliler dönemindeki Ramazan ve Kurban Bayramı kutlamalarında da hemen hemen aynı tarz uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Bu bayramlarda da sofralar kurulmakta ve yenilip içilmektedir. Kutlamalardaki en önemli fark ise orduya halkın önünde resm-i geçit yaptırılması olarak göze çarpmaktadır²³.

Bilindiği üzere 1035 tarihinden itibaren Horasan'a gelerek Gazneliler ile yoğun bir mücadele içine giren Selçuklular, 1040 yılındaki Dandanakan Savaşı'ndan sonra bağımsızlıklarını kazanmıştı.

²⁰ Beyhakî, s. 17, 359; Hashmi, *Successors of Mahmud*, s. 254; Erdoğan Merçil, “Muhtacoğulları”, *Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul 1995, s. 90.

²¹ Beyhakî, s. 642-643.

²² Beyhakî, s. 655-656.

²³ Beyhakî, s. 379, 688, 784; Meryem Gürbüz, “Ortaçağ Türk Ordularında Resm-i Geçit”, *Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular*, ed. Feridun M. Emecen, İstanbul 2008, s. 238 vd.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Bu sayede Horasan bir anda Selçuklu mülkü haline gelmiştir. Ancak burada var olan kültürün yeni yönetimle birlikte bir anda değişmiş olması mümkün değildir. Bu sebeple Büyük Selçuklular döneminde de Sede ve Nevrûz kutlamaları Horasan'da eski canlılığını korumaya devam etmiştir. Hatta bu kutlamalar sadece halkla sınırlı kalmamış, bizzat sultanlar bayram kutlamalarıyla ilgili olarak doğrudan karar almışlardır. Bu kutlamalara halkın her kesiminden insanlar katılmış, sosyal statülerinin elverdiğince şevkle eğlenmiş ve ateş yakmıştır²⁴. Dönemin en ünlü âlimlerinden birisi olan İmâm Gazzâlî (ö. 505/1111) de Nevrûz ve Sede kutlamaları sırasında gerçeğine en yakın surette yapılmış resimler, tahtadan kılıç ve kalkan gibi şeylerin satılması hususunun haram olup-olmadığı konusunda fetva vermiştir²⁵. Tek başına bu bilgi bile Nevrûz ve Sede kutlamalarının Selçuklular döneminde de devam ettirildiğini göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Selçuklular döneminde konumuz ile ilgili olarak var olan kutlama örnekleri hakkında şu bilgileri vermek mümkündür. 450/1058 tarihinde İbrahim Yınal, Musul'dan ayrılarak Cibâl taraflarına gittiği için Arslan Besâsîrî buraya gelerek şehri zapt etmişti. Sultan Tuğrul Bey, Besâsîrî'nin Musul'u ele geçirdiğini haber aldığı anda derhal harekete geçmek istemiş, ancak daha önce Nevrûz sebebiyle askerlerini dağıtmış olduğundan bu harekâtını iki bin süvariyle gerçekleştirmek zorunda kalmıştı. Tuğrul Bey zamanındaki Nevrûz kutlama geleneğinde hediyeleşmenin de sürdürüldüğü görülmektedir. Nitekim o, Nevrûz münasebetiyle Abbâsî Halifesi el-Kâim Biemrillâh'a kıymetli takılar ile birlikte 10 bin dinar da para göndermiştir. Tuğrul Bey zamanında Mihriğân'ın da kutlandığı görülmektedir. 448/1056 tarihinde Arslan Besâsîrî'nin üzerine yürümeye karar verildiğinde askerler bu sefere karşı çıkmış, ancak Mihriğân'dan sonra Suriye'ye yürünmesi konusunda karar alınmıştı²⁶.

Vermiş olduğumuz örneklerle ek olarak Sultan Melikşah'ın Zilkâde 484/Aralık 1091-Ocak 1092 tarihinde Bağdad'ta yaptırmış olduğu bazı eğlenceler, zamanı itibariyle Sede Bayramı kutlaması olduğunu düşündürmektedir. Bu kutlamalar için Diele'deki Sumeyriyye (gece sohbetleri yapılan gemi) ve büyük kayıklarda

²⁴ İmâm Gazzâlî, *Kîmyâ-yı Saadet*, haz. Hüseyin Hedîvcem, Tahran 1983, I, 522; Hüseyin Zerrinküb, *Medreseden Kaçış İmâm Gazzâlî'nin Hayatı, Fikirleri ve Eserleri*, çev. Hikmet Soylu, İstanbul 2001, s. 31; Sergey Grigoreviç Agacanov, *Selçuklular*, çev. Ekber N. Necef-Ahmed R. Annaberdiyev, Ötüken, İstanbul 2006, s. 239-240.

²⁵ *Kîmyâ-yı Saadet*, I, 522.

²⁶ İbnü'l-Esîr, IX, 484, 492; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-zamân fi tarihi'l-'ayân*, çev. Ali Sevim, *Makaleler*, Ankara 2005, II, 15.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

büyük mumlar yakılmış ve her kayıkta da büyük bir çadır kurulmuştu. Bağdad halkı eğlenceyi seyretmek için Dicle kenarına gelerek geceyi burada geçirmişti. Ayrıca Dicle'nin üzerinde pek çok yerde meşaleler yakılmıştı. Devlet erkânı, gemilerle Dicle'de dolaşarak değişik eğlence ve oyunlar düzenlemiş, büyük gemilere odun yüklenerek ateşler yakılmıştı. Daha önce eşi benzeri görülmeyen böyle bir kutlama için şairler de şiirler söylemişlerdi²⁷.

Sonuç

Büyük Selçuklular, pek çok konuda olduğu gibi kültürel anlamda da Gazneliler'i takip etmişlerdir. Baharın başlangıcı olan Nevrûz ile sonbaharın başlangıcı olan Mihriğân şenlikleri, hem Gazneliler ve hem de Büyük Selçuklular döneminde düzenli bir şekilde kutlanmıştır. Bahsetmiş olduğumuz her üç bayram kutlamasındaki ortak unsurun ateşin mevcudiyeti olduğu anlaşılmaktadır. Diğer ortak unsur ise her iki devlette de hediyeleşmenin yapıyor olmasıdır. Dini bayram kutlamaları ile şenlikler, bazı özellikler haricinde büyük benzerlikler göstermektedir. Kaynaklarımızın vermiş olduğu bilgiler göz önüne alındığında özellikle Gazneliler dönemindeki kutlamaların daha gösterişli bir şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde büyük önem verilen bayram kutlamalarının daha sade olmasını sağlayan tek unsur Ramazan ayı olmakta ve bu ayda eğlencelerin en önemli unsurlarından biri olan şarap içmek yasaklanmaktadır. Kutlamalara verilen önemi bazı askerî faaliyetlerin bile bayram kutlamalarına göre plânlanmış olması açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AGACANOV, Sergey Grigoreviç, *Selçuklular*, çev. Ekber N. Necef-Ahmed R. Annaberdiyev, Ötüken, İstanbul 2006.
- BEYHAKÎ, *Tarih-i Beyhakî*, nşr. Ali Ekber Feyyaz, Tahran 2536 şehinşahi.
- BOZKURT, Nebi, "Bayram Kutlamaları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1992.
- ÇAY, Abdulhalûk, *Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz*, Ankara 1988.
- ERDEM, Sargon, "Bayram", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1992.

²⁷ Sıbt İbnü'l-Cevzî, II, 581-582; İbnü'l-Esîr, X, 173; Zerrinkûb, *Medreseden Kaçış*, s. 95-96.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

- FİRDEVSÎ *Şehnâme*, çev. Necati Lugal, İstanbul 1956.
- GAZZÂLÎ, *Kîmyâ-yı Saadet*, haz. Hüseyin Hedîvcem, Tahran 1983, I-II.
- GERDÎZÎ, *Zeynü'l-ahbâr*, haz. Abdülhayy Habîbî, Tahran 1347.
- GÜRBÜZ, Meryem, “Ortaçağ Türk Ordularında Resm-i Geçit”, *Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular*, ed. Feridun M. Emecen, İstanbul 2008.
- HASHMÎ, Yusuf Abbas, *Successors of Mahmud of Ghazna*, Karachi 1988.
- İBNÜ'L-ESÎR, *İslâm Tarihi el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi*, çev. A. Özaydın, İstanbul 1987.
- MERÇİL, Erdoğan, “Muhtacoğulları”, *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul 1995.
- NUHOĞLU, Güller, *Beyhaki Tarihi'ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995.
- RAZÎ, Hâşim, *Pijûhişî der Gâhşomârî ve Ceşnhâ-yı İrân-ı Bâstân*, Tahran 1380 hş.
- SİBT İBNÜ'L-CEVZÎ, *Mirâtü'z-zamân fi tarihi'l-'ayân*, çev. Ali Sevim, *Makaleler*, Ankara 2005, I-III.
- STEINGASS, F., *Persian-English Dictionary*, İstanbul 2005.
- ZERRİNKÛB, Hüseyin, *Medreseden Kaçış İmâm Gazzâlî'nin Hayatı, Fikirleri ve Eserleri*, çev. Hikmet Soylu, İstanbul 2001.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*